

Euskadi ta Askatasuna (ETA) Terör Örgütü: Örgüt Yapısı ve Tarihsel Gelişimi

Euskadi ta Askatasuna (ETA) Terör Örgütü:

Örgüt Yapısı ve Tarihsel Gelişimi[1]

TERAM Analiz Merkezi

Özet

Bu çalışmanın amacı ETA terörizmini ortaya çıkan sebepler ile birlikte örgütün hayatta kalmasını sağlayan etkenleri tespit etmektir. Çalışmada İspanya Devleti'nin ve uluslararası ortamın ETA'nın oluşumuna ve devamlılığına etkileri tespit edilecektir. Veri toplama yöntemi olarak ikincil kaynaklar analize tabi tutulacaktır. İkincil kaynaklardan toplanan veriler değerlendirilirken İspanya ve ETA terör örgütü perspektifinden bütüncül olarak ele alınacaktır. Çalışma sırasında olaylar kronolojik olarak ele alınacak olup ETA terörizmine sebep olan, Sabino Arana ile başlayan ve sonrasında radikalleşen Bask milliyetçiliğinin gelişimi detaylı olarak anlatılacaktır. Cumhuriyet rejiminden diktatörlüğe ve sonrasında demokrasiye geçiş dönemine uzanan geniş yelpazede terör örgütünün yaklaşık 60 yıl hayatta kalmasını sağlayan kırılğan siyasi ortamın etkileri tespit edilmeye çalışılacaktır. ETA terörizmi; tarihi arka plan, örgüt düzeyi, devlet düzeyi ve uluslararası ortam düzeyleri içinde ele alınarak çalışma sonuçlandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: ETA, İspanya, Terörizm, Terörizmin Sebepleri, Diktatörlük.

Developments That Led to the Birth of the Euskadi ta Askatasuna (ETA) Terrorist Organization, Organizational Structure and Historical Development

Abstract

The aim of this study is to determine the factors that cause ETA terrorism and to ensure the survival of the organization. In this study, the effects of the Spanish state and the international environment on the formation and continuity of ETA will be determined. Secondary sources will be analyzed as data collection method. The data collected from the secondary sources will be evaluated in a holistic way from the perspective of Spain and ETA terrorist organization network. The events will be discussed in chronological order and the development of Basque nationalism, which started with Sabino Arana and then radicalized, causing ETA terrorism will be explained in detail. From the Republican regime to the dictatorship and the subsequent transition to democracy, the effects of the fragile political environment that enabled the terrorist organization to survive for nearly 60 years will be tried to be identified. The study will be concluded by addressing ETA terrorism in historical background, organizational level, state level and international environment levels. At the end of the study, ETA terrorism will be discussed within the historical background, organization level, state level and international environment levels.

Key Words: ETA, Spain, Terrorism, Causes of Terrorism, Dictatorship

Giriş

Çok eski tarihlerde örnekleri görülmüş olsa da Rapoport (2004) yapmış olduğu çalışmada modern terörizmin 1800'lerin sonunda Rusya'da anarşistlerin eylemleri ile başladığını vurgulamıştır (s. 47).

Hoffman (2006) ise terörizmin tanımını yapmanın oldukça zor olduğunu açıkça belirtmiştir. Fransız devrini ile doğan "Terörizm" kavramına tarihin farklı dönemlerinde, farklı kültürlerde ve farklı hedeflerle değişik anlamlar yüklenmiştir. Daha önce yapılmış olan çalışmalardan yola çıkarak; terörizm siyasal hedeflere ulaşmak için, görünen nesnel saldırıların (mağdur ve hedefin) ötesinde geniş kapsamlı psikolojik etkilere sahip olmak için özel olarak tasarlanan planlı eylem döngüsüdür diyebiliriz.

Terör örgütleri sol görüşlü, sağ görüşlü, etnik milliyetçi-ayrılıkçı ve dini motivasyonlu ideolojiler ile hareket eder. Ayrılıkçı terörizm İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan sömürge karşıtı hareketlerle oldukça hızlanmıştır (Cronin, 2003, s. 39). Crenshaw'a (1981) göre terörizmin devrimci, milliyetçi (işgalci ülkeye karşı mücadele), etnik ayrılıkçı ve reformist sonuçlara ulaşma gibi farklı hedefleri vardır (ss. 385-386). Rapoport (2004) modern terörizmi farklı ideoloji ve özellikleri olan dört ayrı dalga olarak tanımlamıştır. Ona göre milliyetçi-ayrılıkçı terörizm her dalgada/dönemde ortaya çıkabilir ve o dalgaın karakteristik (ideolojik) özelliklerini yansıtarak hareket eder (Rapoport, 2004, s. 47).

Birinci Dünya Savaşı'nı sonuçlandıran Versay Antlaşması'nda ortaya atılan ulusların kendi kaderini tayin fikri ile kazanan devletler kaybeden imparatorlukları parçalamayı hedefledi. Bu düşünce İkinci Dünya Savaşı sonrası kazanan devletlerce kaybeden imparatorlukları parçalamak üzere tekrar kullanıldı. Ne var ki sömürgeci durumda olan kazanan devletlere de bu durum sirayet etti ve döneme hâkim kendi kaderini tayin hakkı düşüncesi, milliyetçi bir tabanda terörizm hareketlerine dönüştü. Sömürge karşıtı hareketler küresel bir etkiye sahipti ve çoğu terör örgütünün doğuşunda hâkim ideoloji oldu (Cronin, 2003, s. 36; Rapoport, 2004, ss. 52-53; Sedgwick, 2007, s. 99). Dönemin hâkim ideolojisi olan kendi kaderini tayin hakkı ETA terör örgütü tarafından sıklıkla dile getirilmiştir (Sánchez-Cuenca, 2008, s. 18).

Terörizm demokrasilerde, otokrasilerde ve çoğunlukla rejim değişikliğinin yaşandığı demokrasiye geçiş sürecindeki ülkelerde görülebilir (Richardson, 2006, s. 60). ETA'nın ortaya çıktığı dönem tam da bu duruma işaret etmektedir. ETA (1959) Franco diktatörlüğünün (1939-1975) yaşandığı yıllarda ortaya çıkmış, İspanya'da demokrasiye geçiş döneminde (1975-1982) eylemlerini artırmış ve yaklaşık 60 yıl varlığını sürdürmüştür.

Bu çalışmanın amacı ETA terör örgütünü tanıtmaktır. Bu amaçla ETA terörünün ortaya çıkışını hazırlayan etkenler tarihi perspektifte ele alınacaktır. Ayrıca ETA terörizminin sebepleri örgüt düzeyi, devlet düzeyi ve uluslararası ortam düzeyinde incelenecektir.

Terörizme sebep olan ön koşullar ve tetikleyiciler kadar, terörist hareketlere yön veren ve motivasyon artırıcı etkenlere de odaklanmamız gerekmektedir. Bu etkenler terörizmin ortaya çıkmasında olduğu kadar sürdürülmesinde de önemli rol oynamaktadır (Crenshaw, 1981, s. 383). Bu kapsamda ETA terörizmi tüm yönleriyle ele alınacaktır.

Tarihi Arka Plan

Baskların yaşadığı bölgeler, güçlü bir kimliği, kendi kültürü ve tarihi olan küçük bir antik ülke olarak belirlenen "Baskça konuşulan topraklar" anlamına gelen Euskal Herria olarak ifade edilmektedir (Whitfield, 2014, s. 23). Bask milliyetçileri Bask ülkesinin, bugünkü coğrafı sınırlar dikkate alındığında, kuzeyi Fransa'da bulunan Labourd, Basse Navarre, Soule; güneyi İspanya topraklarında bulunan Vizcaya, Guipúzcoa, Alava ve Navarra olmak üzere yedi bölgeden oluştuğunu belirtmektedir (Whitfield, 2014, s. 24). Yedi bölgede yaşayan yaklaşık 3,5 milyon Bask nüfusunun %62,3'ü Bask Otonom Topluğunda (Vizcaya, Guipúzcoa, Alava), %18,4'ü Navarra Otonom Topluğunda ve %19,3'ü Fransa'da bulunan 3 bölgede (Pyrénées Atlantiques) yaşamaktadır.[2]

Baskların eski tarihlerden itibaren şuan ki coğrafyada yaşadığı bilinmektedir. 12. yüzyıl ile 16. yüzyıl arasında Navarra Krallığı adında tüm Bask bölgelerini içine alacak şekilde siyasi egemenlikleri olduğu bilinmektedir (Clark, 1984'ten akt. Demir, 2017, s. 210).

ETA terörizminin de ana eksenini oluşturan *Bask milliyetçiliğinin* ortaya çıkmasına sebep olan iki önemli olaydan bahsedebiliriz. Bunlardan ilki Karlıs[3] savaşları sonrasında 1876 yılında Foral sistemin kaldırılmasıdır. Foral sistem kısaca ortaçağdan beri Baskların toplum yaşamında yer etmiş olan toplumsal ve ekonomik kurallar olarak ifade edilebilir. İkinci neden ise 19. yüzyılın sonlarında yaşanan sanayileşme dalgası ile İspanya'nın diğer bölgelerinden Bask ülkesine yaşanan göçlerdir (Sánchez-Cuenca, 2008, s. 4). 1800'li yılların özellikle son çeyreğinde Bask topraklarında hızlı sanayileşme süreci yaşanmıştır. İspanya'nın diğer bölgelerinden Bask topraklarına yaşanan göç dalgası bölgenin demografik yapısında heterojen bir durum oluşturmuştur. Özellikle yoğun göç alan bazı bölgelerde Bask dili kullanılmayaya başlanmış, İspanyolca hâkim dil konumuna gelmiştir. Yaşanan İspanyol işçi akını sonrasında Sabino Arana Goiri'nin yeni bir bağımsız devlet kurma fikri Baskların İspanyol devletine aidyetlerini sorgular duruma getirmiştir (Aragon, 2013, ss. 73-75).

ETA'nın ortaya çıkışını iki olay ile ilişkilendirebiliriz. İlki Sabino Arana'nın yaratmış olduğu *Bask milliyetçiliği* - işgal altındaki Bask topraklarına özgürlük fikri, ikincisi ise Franco diktatörlüğünün baskıcı yönetim sonucu Bask milliyetçiliğini canlandırması.

Arana 1892 yılında '*Bizcaya por su independencia*' (Vizcaya için özgürlük) isminde çıkarmış olduğu broşür ile *Bask milliyetçiliğini* harekete geçirmiş oldu. Ayrıca Arana Bask Ülkesi anlamına gelen *Euzkadi* Euskadi olarak değişime uğradı) teriminin yaratıcısı, şuan ki *Bask bayrağının* tasarımcısı ve günümüze kadar yaşanan süreçte Bask Milliyetçiliğine yön veren *Milliyetçi Bask Partisi'nin* (*Partido Nacionalista Vasco/PNV-1895*) kurucusudur (Whitfield, 2014, ss. 35-36). Sabino Arana'nın İspanyolları aşağı bir millet olarak gören *Sabinismo* olarak da adlandırılan milliyetçi düşünceleri ırkçı temellere dayanmaktadır (Demir, 2017, s. 211). Kurmuş olduğu Milliyetçi Bask Partisi (PNV) özellikle 1917 yılından sonra Bask ülkesinde siyasete ve toplumsal hayata yön veren hegemonik bir parti konumuna geldi (Sánchez-Cuenca, 2008, s. 4).

PNV, Bask milliyetçiliğine öncülük eden bir partidir. Asıl amacı bağımsız Bask devletini kurmak olan parti zamanla özerkliği bağımsızlığa giden yolda bir basamak olarak benimsemiş, radikal milliyetçilerin partiden kopmasına neden olan nispeten ilımlı/yapıcı bir politika izlemiştir (Özçer, 2006'dan akt. Demir, 2017, s. 212).

İspanya'da 1923 yılında darbe ile iktidara gelen General Miguel Primo de Rivera, İspanya genelinde milliyetçi ruhla hareket eden ayrılıkçılara baskı kuran bir yönetim anlayışı sergiledi. Rivera bu dönemde Bask ve Katalan dillerinin konuşulmasını yasakladı. Bu baskılar Bask milliyetçiliğinin yükselişine zemin hazırladı. Rivera'nın Ocak 1930'da istifasının ardından Nisan 1931'de yapılan seçimlerle İkinci Cumhuriyet[4] kuruldu. Cumhuriyet döneminde Katalanlar otonom statüyü 1932 yılında kazanmasına rağmen Basklar ancak 1 Ekim 1936 (Sivil savaş sırasında Baskların desteğini kazanmak isteyen Cumhuriyet yönetimi tarafından onaylandı) tarihinde Madrid hükümetinin onaylaması ile kazanabildi. Vizcaya, Guipúzcoa ve Alava'dan oluşan Bask Otonom Bölgesinin geçici hükümetinin ilk başkanı *José Antonio Aguirre* oldu (Whitfield, 2014, ss. 37-38).

Cumhuriyet yönetiminin bölgelere özerklik vererek ülke bütünlüğünü tehlikeye soktuğunu düşünen General Francisco Franco ve arkadaşları idaresindeki ordu 18 Temmuz 1936'da ayaklanma başlattı. Bu dönemde Cumhuriyet yönetimi tarafından isteklerinin bir kısmı gerçekleşen PNV faşist Franco ayaklanmasına karşı Madrid hükümetini destekledi. İç savaş sırasında Basklar arasında yaşanan fikir ayrılıkları dikkat çekici boyuttaydı. Milliyetçi kesimin etkili olduğu Vizcaya ve Guipúzcoa Cumhuriyet yönetimini, Franco ayaklanmasını muhafazakâr Katolik hareket olarak değerlendiren Alava ve Navarra General Franco'yu destekledi (Whitfield, 2014, s. 38).

Cumhuriyet yönetimine PNV tarafından verilen destek Bask bölgelerini Franco'nun hedefi haline getirdi. 1937 ilkbaharında Vizcaya'ya yıkıcı saldırılar başladı. 26 Nisan 1937 tarihinde Bask kenti Guernica[5] Nazilerin desteklediği hava kuvvetlerinin hedefi oldu. Avrupa'da ilk defa yaşanan sivilere karşı hava kuvvetleri ile bombalama olayları tarihe not düşülmüştü. Bu saldırı Nazilere yıkıcı hava güçlerini test etme inkâmı sundu. Ordunun son olarak Haziran 1937'de Bilbao'yu ele geçirmesi ile daha bir yılını tamamlamamış olan Bask Otonomisi son buldu. Tahminlere göre 1936-1939 tarihleri arasında Franco ayaklanmasının başlattığı İspanya iç savaşında Bask Ülkesinde 25.000 üzerinde insan yaşamını yitirdi ve yaklaşık 150.000 kişi sürgüne gönderildi (Whitfield, 2014, s. 39). Bu dönem milliyetçi duygular ışığında hareket eden Basklar için uzun yıllar akıldaki kalan bir tecrübe olarak kayıtlara geçti.

İspanya'da yaşanan iç savaş, Fransa ve İngiltere'nin kayıtsız kalması neticesinde Birinci Dünya savaşından yeni çıkan Almanya ve İtalya'nın ilgisini çekmiştir. Franco ayaklanmasını destekleyen Almanya Guernica'nın bombalanmasını gönderdiği uçaklar ile katılmış, İtalya 100.000 kişilik kara ordusu takviyesinde bulunmuştur. Madrid hükümeti Sovyetler Birliğinin geç başlayan ve hızlı sona eren yardımlarından çok az faydalanabilmiştir. Fransa ve İngiltere yaşanan iç savaşın tüm Avrupa'ya yayılabileceği endişesiyle uzak durmayı tercih etmişlerdir. İngiltere'nin girişimi ile "Karşmazlık Komitesi" kurulmuş, bu gelişme de Madrid hükümetinin yasal destek bulmasını imkansız hale getirmiştir (Sander, 2005'den akt. Demir, 2017, s. 214).

ETA Terör Örgütünün Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Franco diktatörlüğünde 1950'lere gelindiğinde Bask milliyetçileri PNV'nin izlemiş olduğu politikaları yetersiz görmeye başladılar. 1952 yılında Bilbao'da üniversite öğrencilerinden oluşan bir grup genç Bask milliyetçiliğini canlandırmak için *Ekin* adında yeraltı dergisi yayınlamaya başladı. Ekin Bask dilinde '*başlamak*' (to begin), eylem (action) gibi anlamlara geliyordu. Aktivist gençler tarafından hayata geçirilen bu oluşum PNV politikalarını sert bir dille eleştiren yayınlar yapmaya başladı (Sullivan, 1988, s. 28). Ekin amacını bağımsız Bask devletinin kurulması olarak belirledi. İlk yayınlarını Franco tarafından yasaklanan *Bask dilini (Euskera)* yaygınlaştırmak ve geliştirmek üzerine gerçekleştirdiler (Kurlansky, 1999, s. 235). Zamanla bu oluşuma "Katolik Ülke Gençliği" (HG) ve PNV'nin gençlik kanadı EGI'nin katılımıyla 31 Temmuz 1959 yılında *Euskadi ta Askatasuna* (ETA) kurulmuştur (Demir, 2017, ss. 215-216).

ETA Temmuz 1959 yılındaki ilk tüzüğünde kendisini; Bask ruhunu kurtarmayı amaçlayan ve kendi topraklarının kaderi için *self determinasyonu* savunan vatansever, laik ve siyasi olmayan bir grup olarak tanımladı (Sánchez-Cuenca, 2008, s. 5). Kurulduğu tarihten itibaren Fransa ve İspanya topraklarında kalan Bask bölgelerinin birleştirilmesi ve bağımsızlığı, Bask dilinin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi, Bask kimliğinin canlı tutulması, Bask ülkesine yönelik polis baskısı ve İspanya askeri işgali ile mücadele edilmesi gibi amaçlara ulaşmayı hedeflemiştir (Demir, 2017, s. 216).

ETA'nın ilk eylemleri nispeten naif sayılabilecek türdendi. Dikkat çekmek için grafitiye yöneldiler ve Franco hükümetinin sembollerine zarar vermeye çalıştılar. ETA üyeleri 18 Temmuz 1961 yılında iç savaşta başlatılan ayaklanmanın 25'inci yılını kutlama etkinliklerine San Sebastian'a giden Franco taraftarlarını taşıyan treni bomba kullanarak raylardan çıkarmaya çalıştılar. Bu eylem ilk ciddi sayılabilecek eylem olarak kayıtlara geçti. Eylem başarısız olsa da rejimin dikkatini çekmeyi başardı. Birçok ETA üyesi tutuklandı, birçoğu da Fransa'ya kaçmak zorunda kaldı (Demir, 2017, s. 216; Sánchez-Cuenca, 2008, ss. 5-6).

Terör örgütünün ilk silahlı eylemi biraz da tesadüf bir şekilde gerçekleşti. Guardia Civil[6] yetkilileri tarafından Guipúzcoa'da yapılan bir yol kontrolü sırasında içerisinde ETA üyelerinin bulunduğu bir araç durduruldu. Paniğe kapılan *Txabi Etxebarrieta* silahını atışarak Guardia Civil görevlisi José Pardines'i öldürdü. Txabi Etxebarrieta olaydan bir kaç saat sonra güvenlik görevlileri tarafından öldürüldü, diğer ETA üyesi Sarasqueta ise yaralı olarak ele geçti. (Clark, 1984'ten akt. Demir, 2017, s. 216; Whitfield, 2014, s. 43). Etxebarrieta ilk silahlı eylemde bulunan ve ilk öldürülen ETA üyesi olarak tarihe geçti.

Yaşanan bu olay sonrasında rejim tarafından yasaklanmış olmasına rağmen Bask Ülkesinde Txabi Etxebarrieta için anma törenleri yapılmış, dini ayinler düzenlenmiş ve halk gösterileri gerçekleştirilmiştir. Olay sonrası Txabi Etxebarrieta adeta Basklar için milli bir kahraman haline almış, gençlerin örgüte olan sempatisinin arttığı gözlemlenmiştir (Clark, 1984'ten akt. Demir, 2017, s. 217).

Arkasına halk desteğini de almış olan ETA ilk şehidinin intikamını almak için ilk planlı eylemini 2 Ağustos 1968 günü gerçekleştirdi. Hedefinde Franco hükümetine karşı sembolik değeri olan, siyasi tutuklulara yaptığı işkenceler ile ünlenmiş komiser Melitón Manzanas vardı. ETA devlet görevlisinin evinin önünde başına sığırtıcı üç kurşunla öldürdü (Özçer, 2006'dan akt. Demir, 2017, s. 217; Sánchez-Cuenca, 2008, s. 7).

Manzanas suikastına Franco'nun tepkisi çok sert oldu. İlk olarak Ağustos 1968'de Guipúzcoa'da, daha sonra da Ocak 1969'da yurt genelinde "Olağan Dışı Durum" (ODD) (State o

Exception) ilan edildi. Bask bölgesinde sadece Ağustos ayında 600, takip eden yılda ise 2.000 kişi tutuklandı. Bu tutuklamalar örgütü bitirme noktasına getirdi ve ETA 1969 yılında bu baskılara dayanamayarak silahlı mücadeleyi askıya aldı (Demir, 2017, s. 217). Bu dönemde örgüt içi bölünmeler de gözlemlendi. Bir grup silahlı mücadeleye öncelik verilmesini savunurken (*the frente militar*), diğer grup işçi haklarının yeniden canlandırılması (*the frente obrero*) görüşünü savundu (Whitfield, 2014, s. 43). Rejim tarafından uygulanan baskılar ve örgüt içi ideolojik ayrışmalar bu dönemde ETA'yı oldukça zayıf konuma getirdi. Ayrıca rejim 1956-1975 arasında onbir defa ODD ilan etti. Bunlardan birisi hariç hepsi Bask bölgelerini kapsıyordu, hatta beş tanesi sadece Bask bölgeleri ile ilgiliydi (Kurlansky, 1999, s. 252).

Örgütün bu dönemde ayakta kalmasında etkili olan bazı faktörler vardır; Fransa'ya kaçan Bask milliyetçilerinin Fransa'nın Franco karşıtı tutumu nedeniyle sempatiyle karşılanması ve rahat örgütlenmesi, Bask ülkesinin gerilla savaşına uygun dağlık arazi, halk desteği ve din adamlarının ETA'ya destekleyen söylemleri örgütün direncini artıran etmenlerdir (Whitfield, 2014, s. 43).

Bitme noktasına gelen örgüt 1970'lerin başlarında yaşanan iki olay ile tekrar canlandı. Örgütün uluslararası tanınırlığını da artıran bu iki olay ETA tarihinde dönüm noktası olarak nitelendirilebilir. Bu olaylardan ilki Manzanar suikastı sanığı olan 16 ETA üyesinin askeri mahkemede yargılandığı, kamuoyunda "Burgos Davası" olarak bilinen süreçtir. Franco'nun ağırlığını koyduğu davada ETA üyeleri idam cezası istemiyeli yargılandı. Yargılama sırasında bir ETA üyesi Bilbao'da fahri Alman Konsolosu Eugen Beihl'i kaçırdı. Bu olay ETA'nın uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmesini sağladı. ETA bir süre sonra rehineyi serbest bıraksa da davanın kaderini etkilemeyi başardı ve uluslararası gördüğü baskı sonucu Franco yumuşamak zorunda kaldı. Sanıklardan altısı idam cezası alırken geri kalanı ömür boyu hapis cezaları ile cezalandırıldı (Whitfield, 2014, s. 43). Bu olay uluslararası ortamda tanınırlığını arttırmanın yanı sıra medyanın gücünün ne kadar önemli ve etkili olduğunu ETA'ya öğretmiştir (Demir, 2017, s. 218).

Burgos Davası ile tanınırlığını artıran ETA Bask tutukluları için avantaj sağlayacak başka eylem arayışlarına girdi. Diktatör Franco'ya karşı etkili olabilmek için ses getirecek eylemler yapmayı hedefledi. Bu eylem Franco için sembolik değeri yüksek bir devlet görevlisini kaçırma ya da suikast olabilirdi. ETA bu kapsamda 1972 yılının sonlarından itibaren Franco rejiminin ikinci adamı olan ve muhtemel varisi olarak gösterilen Başbakan Amiral Blanco'yu takip etmeye başladı (Kurlansky, 1999, s. 253).

İkinci olay olarak uzun keşif faaliyetleri sonucunda ETA Örgütü tarihinde ki şüphesiz en sansasyonel eylem olan, *Ogrof71 Operasyonu'na* imza attı. Bu eylem Franco rejiminin ikinci adamı Amiral Luis Carrero Blanco'nun öldürülmesidir. ETA üyeleri, Blanco'nun faaliyetlerini incelemek amacıyla aylarca keşif faaliyetlerinde bulunmuştur. Blanco'nun her pazar günü ayın için gittiği ve halkın arasında karşıtı San Francisco Borja Kilisesi'nin çıkışında eylem yapılmasına karar verilmiştir. Blanco, 20 Aralık 1973'te kilise çıkışında içinde olduğu aracın patlatılmasıyla hayatını kaybetmiştir (Demir, 2017, s. 218; Whitfield, 2014, s. 43). Süreç açısından nasıl yapıldığını detaylandırmakla birlikte iyi yapılmış olan keşif, gözetleme, planlama ve icra safhalarından söz etmek mümkündür. Bu eylem ETA'nın uluslararası tanınırlığını büyük ölçüde arttırmıştır.

Bu olay rejime karşı ciddi bir mesaj iletmenin yanında ETA'nın rejim karşıtlarının sempati ve desteğini kazanmasını sağladı (Sánchez-Cuenca, 2008, s. 7). Ayrıca bu olay son dönemlerine yaklaşan Franco Rejiminin bitişinin başlangıcı olarak da nitelendirildi (Lera, Mata ve Irvin, 1993, s. 116).

Örgüt 1974'te hastalanan Franco'nun ölümünden sonra izlenecek yol hakkında iki farklı görüşe sahipti. Çoğunluğun hâkim olduğu görüş silahlı mücadele ve siyasi katılımın kombine edildiği tarzda hareket etmektir. Azınlık ise Franco sonrası dönemde silahlı mücadelenin ETA için tek yol olduğu görüşündeydi. Tüm bu tartışmalar sürerken 13 Eylül 1974'te Madrid'de polis merkezinin yanında bulunan Kafé Rolando saldırısı yaşandı. Bu saldırıda her ne kadar polisler hedef alınmış olsa da toplam 12 kişi hayatını kaybetti ve sadece 1'i polisti. İki grup arasında saldırının kabul edilip kabul edilmediği konusunda ciddi tartışmalar yaşandı ve halk desteğini kaybetmekten korktukları için kabullenmediler. Ve bu olayın sonucunda ETA tarihindeki en ciddi bölünme yaşandı. 1974 yılının sonunda askeri eylem ile birlikte siyasi katılımı destekleyen çoğunluk grup *ETA-pm'yi* (ETA político-militar) ve mücadelenin sadece askeri eylemlerle devam etmesini savunan azınlık grup ise *ETA-m'yi* (ETA militar) oluşturdu (Sánchez-Cuenca, 2008, s. 8; Whitfield, 2014, s. 44).

İspanya'da 20 Kasım 1975'te Franco'nun ölümü sonrasında 1982 yılına kadar devam eden süreçte demokrasiye geçiş dönemi yaşanmıştır. ETA demokrasiye geçiş döneminin kırılacağından da faydalanarak Bask bölgesinin bağımsızlığının bu dönemde kazanılacağına düşünmektedir. Bu sebeple ETA tarihin en kanlı eylemlerini bu süreçte gerçekleştirdi (Demir, 2017, ss. 218-219).

İspanya'nın demokrasiye geçiş süreci oldukça kanlı eylemlerin yaşandığı bir dönem olarak tarihe not düştü. İspanya'da 1972-1982 arası bu dönemde aşırı sol, aşırı sağ ya da ETA tarafından 773 kişi hayatını kaybetti. Bu ölümlerden 450'si (%58,3) Bask bölgesinde gerçekleşti. Özellikle Bask bölgesinde yaşanan 450 ölümün %55,8'i 1979-1982 yılları arasında meydana geldi (Muro, 2011, s. 178).

Basklar için İspanya'da 1978 yılında oylamaya sunulan referandumda her ne kadar bölgelere otonomi verilmesi gibi önemli bir madde bulunuyor olsa da, İspanyolcanın tek resmi dil olarak belirtilmesi ve İspanya ulusuna işaret eden birleştirici maddelerin bulunması kabul edilmezdi (Kurlansky, 1999, s. 272). Bu nedenle İspanya genelinde büyük çoğunlukla anayasa kabul edilmiş olsa da Basklar protesto etti ve Bask bölgelerinde oylamaya diğer bölgelere göre daha düşük katılım oldu. Kabul edilen anayasa sonrasında Mart 1979'da Bask Otonomi Statüsü Bask Parlamento Meclisi tarafından kabul edildi ve Madrid Hükümetinin kabul etmesi sonucu 11 Ocak 1981 tarihinde yürürlüğe girdi. Böylece Vizcaya, Guipúzcoa ve Alava bölgelerinden oluşan Bask Otonomi Topluluğu (CAV) kurulmuş oldu. Fakat Navarra'nın CAV'a dâhil olmaması Bask milliyetçilerinin kabul edeceği bir durum değildi. PNV'nin girişimleri ile İspanya anayasasına yazıyı taşıyan maddeler (Navarra'nın istediğinde Bask Otonomisine katılabileceği ve özerklik statüsünün Bask halkının tarihsel haklarından feragat anlamına gelmediği gibi) eklenmiş olsa da ETA'nın memnuniyetsizliği devam etti (Demir, 2017, s. 219-220).

Tüm bu gelişmeler ışığında ETA 1979 yılında eylemlerini özellikle askeri hedeflere karşı artırarak devam etmiştir. ETA'nın amacı bu eylemler ile hükümeti ve orduyu kışkırtarak sert önlemler almaya ve halk üzerinde tepki toplayacak şekilde davranmaya zorlamaktır. Nitekim hükümetin Bask politikasından rahatsız olan bir grup asker 23 Şubat 1981'de meclisi basıp darbeye teşebbüs etmiştir. Ordunun tamamının katılmadığı bu hareket kısa sürede önledi ve girişim başarısız oldu (Demir, 2017, s. 220).

ETA'nın eylemlerine tepki olarak 1983 yılında "*Antiterörist Özgürlük Grupları*" (*Grupos Antiterroristas de Liberación/GAL*) adında paramiliter bir örgüt ortaya çıktı. Bu örgüt etkili olduğu 1983-1987 yılları arasında 27 kişinin öldürülmesi ve 35 kişinin yaralanmasından sorumlu tutuldu. Örgüt kendine hedef olarak ETA militanlarını ve sempatanlarını seçmiş gibi görünse de mağdurların üçte birinin ETA ile ilgisi yoktu (Whitfield, 2014, ss. 59-60). Bu yeraltı yapılaşmasının oluşturulmasının altında iki sebep yatmaktaydı. Bu örgütün ilk amacı, Fransa'da bulunan Bask bölgelerinde ETA'nın kendisine güvenli bölge yaratması, planlama yapması, destek bulması ve örgüte eleman temini konularında rahat hareket etmesinin önüne geçilmesidir. İkinci olarak ise Fransa'nın dikkatini çekerek ETA terörizmi ile mücadele konusunda İspanya ile işbirliği yapmaya yönlendirmektir. Sonraki dönemde devam eden yargılamalarda dönemin içişleri bakanı ve güvenlikten sorumlu devlet bakanı GAL ile ilişkili oldukları gerekçesi ile ceza aldılar (Argomaniz ve Vidal-Diez, 2014, ss. 164-165). GAL'in eylemleri arasında dikkate çeken bir ismin öldürülmesi de vardı. 1984 yılında Herri Batasuna[8] partisinin lideri Doktor Santiago Brouard Bilbao'da GAL tarafından öldürüldü (Whitfield, 2014, s. 60).

Dört yıl gibi kısa sürede faaliyet gösteren GAL amacına ulaştı diyebiliriz. Şiddet olaylarının Fransa topraklarına taşınması Fransız hükümetini rahatsız etti ve 1984 yılında ETA'ya karşı İspanya ile işbirliği yapmaya başladılar (Argomaniz ve Vidal-Diez, 2014, s. 165).

Bu arada ETA kanlı yüzünü Basklara karşı da göstermeye başladı. ETA'nın yer altı yapılaşmasında lider konumunda yer almış, örgütün izlediği stratejilerden (terör eylemleri yerine siyasi katılım yolunu savunmaktaydı) dolayı örgütten kopmuş elemanlarından birisi olan *Dolores Gonzalez Katarain* (takma ismi *Yoyes*) Eylül 1986'da örgütün hedefi oldu. Örgütten ayrıldıktan sonra bir süre yurt dışında yaşayıp barış yolu çözümler üretmek üzere cesur bir şekilde ülkesine dönen Yoyes'in sokak ortasında çocuğunun yanında öldürülmesi Bask halkı tarafından ETA'ya tepki gösterilmesine neden oldu (Alonso, 2011, ss. 701-702).

İspanya'nın 1986 yılında Avrupa Topluluğu'na katılımının ardından 1987'de İspanya genelinde yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde HB tarihindeki en yüksek oyu aldı. HB almış olduğu 360.000 oyun 240.000'ini Bask bölgesinden geri kalanını İspanya genelinden aldı. İspanya genelinde en çok desteği 40.000 oy ile Katalanlar gösterdi. Fakat tüm bu gelişmelere rağmen ETA aynı yıl içerisinde ironik bir şekilde Barcelona'da Hipercor alışveriş merkezine yapmış olduğu kanlı saldırı ile Katalanları ödüllendirdi[9] Saldırı 21 kişinin ölümü ve 45 kişinin yaralanması ile sonuçlandı (Whitfield, 2014, s. 66). Bu saldırı sonrasında ETA'ya karşı ulus genelindeki tepkilerin yanı sıra uluslararası ortamda da tepkiler yükselmeye başladı (Demir, 2017, s. 221).

Bu kanlı saldırının zamanlaması ETA ile İspanya hükümetinin Cezayir'de yapmış olduğu görüşmelerin sonrasında denk gelmektedir. Yapılan bu saldırı ETA'nın pazarlık gücünü arttırmak ve devlet üstünde baskı oluşturmak üzere teröre başvurması olarak değerlendirilmiştir. ETA'nın hükümet ile yapmış olduğu görüşmeler sırasında ses getirecek terör eylemlerine yönelmişti defalar görülmüştür (Demir, 2017, s. 221).

ETA'nın terör eylemleriyle hedef gözetmeksizin sivillere de zarar vermesi Bask bölgesinde dahi tepkiyle karşılanmasına neden oldu. Bask Parlamentosunda bulunan partiler (ETA'ya yakınlığı ile bilinen HB partisi dışında) tarafından 1987 yılında *Pacto de Ajuria Eneaisiminde* ETA'nın eylemlerini kayan ortak bir mutabakat imzalandı. Bu belgeye göre imza atan partiler Bask barışının sağlanması için ellerinden gelen her şeyi yapmaya hazır olduklarını bildirdiler (Khatami, 1997, s. 398).

ETA ile hükümet arasında 1989 yılında Cezayir'de gerçekleştirilen ilk resmi görüşmeler başarısızlıkla sonuçlandı. Fakat bu olumsuzluğa rağmen İspanya ile Fransa arasında terörizmle mücadele konusundaki işbirliği verimli sonuçlar vermeye başladı. Guardia Civil tarafından Fransız polisine Güney Fransa'da bulunan *Bidart* şehrinde ETA yöneticilerinin bulunduğu adres verildi. Fransız polisinin Mart 1992'de gerçekleştirdiği başarılı operasyon sonucu örgütün bütün liderleri yakalandı ve ele geçen dokümanlar sonucunda örgütün yapısı büyük ölçüde çözülmüş oldu (Argomaniz ve Vidal-Diez, 2014, s. 165).

İspanya hükümeti cezaevinde olan örgüt üyelerinin birbirleri ile iletişimlerini kesmek amacıyla ülkenin farklı noktalarına tahliyelerini gerçekleştirdi. Bunun üzerine ETA Temmuz 1997'de sıradan bir belediye meclis üyesi olan Halk Partili (PP) Miguel Angel Blanco'yu kaçırdı ve 48 saat içinde Bask siyasi tutuklularının Bask bölgesindeki cezaevlerine naklini istedi. İsteği yerine getirilmeyen ETA Blanco'yu öldürdü. ETA'nın bu hareketi hem Bask bölgesinde hem de ülkenin geri kalanında büyük halk protestolarına sebep oldu (Alonso, 2011, s. 702).

Bu olay sonrasında ETA'nın Sevilla'da PP mensubu bir kişiyi eşi ile birlikte öldürmesi halkı "**Basta Ya**" (yeter artık) sloganlarıyla sokaklara dökmüştür. Bu olaylar yaşanırken HB, ETA militanlarının yüzleri kapalı şekilde hükümetten isteklerini sıraladıkları görüntüleri yayımlamasını sağlamıştır. Bu durum partinin kapanmasına giden süreci hızlandırmıştır. Daha sonraki süreçte ETA ile Madrid hükümeti arasında görüşmeler defalarca tekrar etmiş ve örgüt 1998 yılından başlayarak minifit zamanlarda ateşkes ilan etmiştir. ETA son olarak 5 Eylül 2010'da ateşkes ilan etmiş ve 20 Ekim 2011'de silahlı eylemleri süresiz olarak bıraktığını açıklamıştır (Demir, 2017, s. 222). ETA uzun süren sessizlikten sonra 8 Nisan 2017'de Fransa'da bulunan tüm silahlarının yerini polise bildirdi (BBC News [web], 2017). Son kalan örgüt üyeleri 16 Nisan 2018 tarihinde göndermiş oldukları son mektup ile örgütü feshettilerini açıkladı (The Guardian [web], 2018).

ETA terör örgütü eylemlerini gerçekleştirdiği 1960 ile 2006 yılları arasında 834 kişinin ölmesine neden oldu. Bu sayıya örgüt içi bölünmeler sonucu eyleme katılan bütün ETA grupları dahildir. En çok eylemi Tablo-1'de belirtildiği üzere ETA-m gerçekleştirmiştir. 1978 yılındaki bölünmeden sonra ETA-pm terör eylemleri gerçekleştirmiş olsa da 6 yıl gibi kısa bir sürede ortadan kalkmıştır. Bunun üzerine ETA-m ETA olarak yoluna devam etmiştir (Sánchez-Cuenca, 2008, s. 23). Tablo analiz edildiğinde eylemlerin demokrasiye geçiş döneminde yoğunlaştığı görülmektedir. Demokrasiye geçişin vermiş olduğu karılganlıkta 1978-1881 yılları arasında ETA'nın eylemlerinin sıklığı görülmektedir. Ayrıca aynı yıllar örgüt içi bölünme ve mücadelelerin yaşandığı dönem olduğu için gruplar arasındaki üstün gelme mücadelesi eylem sayılarının ve etkilerinin artmasına neden olmaktadır.

Yıl	ETA/ETA-m	ETA-pm	CAA	Diğerleri	Toplam
1960	1				1
1968	2				2
1969	1				1
1972	1				1
1973	6				6
1974	19				19
1975	12	4			16
1976	16	2			18
1977	8	2			10
1978	60	1	4		65
1979	64	10	5		79
1980	82	5	9		94
1981	30		2		30
1982	36		3		39
1983	31		6	1	40
1984	31		1	1	33
1985	37				37
1986	40			1	41
1987	50				50
1988	20				20
1989	18				18
1990	25				25
1991	45				45
1992	26				26
1993	14				14
1994	13				13
1995	16				16
1996	5				5
1997	13				13
1998	6				6
1999	0				0
2000	23				23
2001	15				15
2002	5				5
2003	3				3
2004	0				0
2005	0				0
2006	2				2
Toplam	775	24	32	3	834

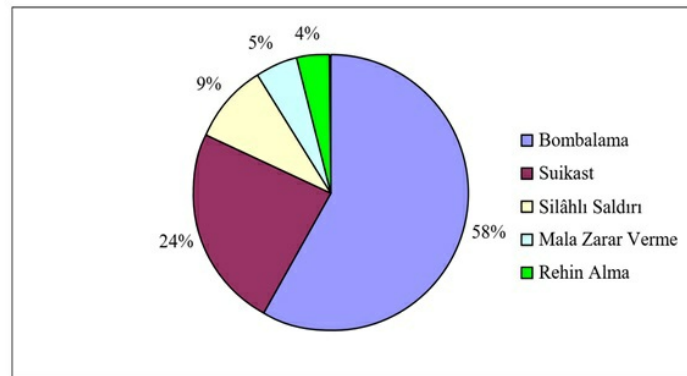
Tablo-1[10]

ETA'nın ölümcül eylemlerinde hedef seçimi incelendiğinde hedeflerinin %46,6'sını polis teşkilatı (ulusal polis, Civil Guard,[11] Bask polisi ve yerel polis birlikte değerlendirilmiş) oluşturmaktadır (Tablo-2). %35,2 ile sivilin ETA'nın hedefi olduğu görülmektedir (Sánchez-Cuenca, 2008, s. 24).

Kurban Statüsü	Ölü Sayısı	Yüzde
Ordu	96	11,5
İspanyol Polisi (National Police and Civil Guard)	350	42
Bask Polisi (Ertzaintza)	13	1,6
Yerel Polis	25	3
Politikacı ve kamu yetkilileri	49	5,9
Eski ya da mevcut ETA üyeleri	7	0,8
Siviller	294	35,2
Toplam	834	100

Tablo-2[12]

ETA'nın eylem tipleri incelendiğinde bombalama (%58) ve suikast (%24) en çok tercih edilen yöntemler olduğu anlaşılmaktadır (Şekil-1).

Şekil-1[13]

Örgüt Düzeyi

1959 yılında kurulan ETA ortaya çıktığı dönemin etkisi ve azınlık olmanın vermiş olduğu hava ile **dört farklı ideolojik yaklaşımın** etkisi altında kalmıştır. "Bunkar, devrimci hareketin etnisite ya da sınıf temeline dayanması, milliyetçilik ya da sosyalizmin ideoloji olarak seçilmesi, mücadelenin etnik Baskları ya da Bask olmayan göçmenleri içine alıp almayacağı, şiddet içeren eylemler ya da çalışan kitleler arasında şiddet içermeyen yöntemlerin kullanılması gibi konulardır" (Clark 1984'ten akt. Demir, 2017, s. 234).

Bu farklı görüş ve yaklaşım çatışmaları ETA tarihi boyunca yaşanmıştır. Örgütün ilk kurulduğu yıllar olan 1960'larda mücadelenin ulusal özgürlük hareketi olarak mı devam edeceği, yoksa sınıf

mücadelesine mi dayandırılacağı konusunda ciddi tartışmalar ve bölünmeler yaşanmıştır. Bu tartışmalar ETA'nın ilk beş kongresi boyunca sürmüştür, döneme hâkim olan sömürgecilik karşıtı sosyalist hareketler zaman zaman örgütü etkilenmiş olsa da ETA için hâkim ideoloji her zaman milliyetçilikten yana olmuştur (Sánchez-Cuenca, 2008, s. 6).

ETA 1959 yılında ilk kurulduğunda bir grup aktivist gençten ibaretti. Daha önce Bask gençleri tarafından yapılan girişimler Franco tarafından sert bir şekilde sonuçlandırıldığı için gizli oluşum konusunda dikkatli hareket ettiler. Ancak başlarda sayılarının da çok az olmasından dolayı ciddi bir örgütlenmeye gitmediler. İlk olarak organizasyon yapısını Fransa'da sürgünde bulunan ETA üyeleri 1962 yılında oluşturdu. İlk yapılanmada "*İcra Komitesi*" ve ona bağlı *dört cephe* (siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik) şeklinde örgütü biçimlendirdiler (Lera vd., 1993, s. 114).

Örgüt işlerinin yürütülmesinden sorumlu İcra Komitesi Mayıs 1962'de Fransa'da birinci kongrenin toplanmasına karar verdi. ETA'nın bu kongresinde daha önce İcra Komitesine bağlı olarak kurmuş olduğu dört cephe kaldırılarak *beş branş* şeklinde yeniden düzenlemeye gidildi. Bu branşlar; *yerel organizasyon ve çalışma grupları, kitlesel propaganda, iç yayımlar ve iletişim, yasal faaliyetler ve askeri eylemler* (Lera vd., 1993, s. 114).

1963 yılında toplanan *ikinci kongrede* coğrafi yapılanmaya gidilmiştir. Terör örgütünün faaliyet gösterdiği coğrafya *herrialdeak* adında *altı farklı* bölgeye ayrılmış ve bu bölgelerde liderlik yapacak (*burugazi*) birisinin belirlenmesine karar verilmiştir. Lider yanı sıra örgüt içinde görev yapacak, askeri eylemlere katılacak ve geleceğe yönelik gerilla savaşının altyapısını hazırlayacaktır (Lera vd., 1993, s. 114).

ETA'nın ilk dönem stratejisi milliyetçi hareketi radikalleştirmek ve bu radikalleşen bireyleri pasif siyaset izleyen milliyetçilerden ayrıarak sembolik şiddet kullanılmaya yönlendirmek olarak belirlendi. Kısa süre sonra bu strateji diktatörlüğe karşı isyan hareketlerine başvurma fikrine döndü. ETA bu dönüşüm sonucu Üçüncü Dünya ülkelerinde kullanılan gerilla savaşı modellerini kullanmaya karar verdi (Lera vd., 1993, s. 114).

Üçüncü Kongre 1964 yılında toplandı ve örgütsel yapıda bir takım değişikliğe gidildi. Örgüt elemanlarının para, barınma, ulaşım ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için "*Paralel Destek Örgütleri*" oluşturuldu. Bu kongrede ETA kendisini kapitalizm ve burjuvaziye karşı olarak konumlandırdı ve bu keskin görüşleriyle PNV ile arasında fikir ayrılıkları oluştu (Demir, 2017, s. 236). Görüldüğü üzere bu dönemde ETA dönemin hâkim ideolojisi olan görüşlerden etkilenmekte ve milliyetçilikten ziyade işçi sınıfını da harekete dahil etmeye çalışmaktadır.

Bu dönemde Fransız polisinin ETA üyelerini yakalayıp Belçika'ya sürgün etmeleri ve üzerlerindeki baskı artması sonucu Fransa'da bulunan İcra Komitesi ile İspanya'daki üyeler arasındaki bağlantı koptu. Tüm bu gelişmeler ışığında *dördüncü kongre* ilk defa İspanya'da toplandı. Bu kongrede örgüt yapısında ciddi değişikliklere gidildi. Cephe yapısı tamamen terk edilerek *Siyasal Ofis, Enformasyon Branşı, Eylemcilik Branşı ve Paralel Destek Örgütleri* olacak şekilde *fonksiyonel* yapıya geçilmiştir (Lera vd., 1993, s. 115).

ETA kurulduğu tarihten itibaren önemli bir yere sahip olan Bask milliyetçiliğinin savunucusu Ekin üyelerinin Fransa'da ki operasyonlar neticesinde örgütle bağlantılarının kesilmesi sonucu örgüt devrimci anlayışın etkisi altına girmiştir. Kongrede daha önce uygulanan stratejiler tutuculukla suçlanmış ve *eylem-baskı* stratejisi uygulamaya konulmuştur. Bu strateji doğrultusunda güvenlik birimleri hedef alınacak, onlarda Bask halkı üzerinde baskı artıracak, sonuç olarak halk örgüte sempati duymaya başlayacak ve böylece üye sayısı artıracaktır (Demir, 2017, s. 236). Ekin üyelerinin ortadan kalkması ile "*Marksizm-Leninizm*" ideolojisi taşıyan gençler örgüt içinde çoğunluk konumuna geldi. Onlara göre Bask problemi İspanya'dan bağımsız düşünülmezdi ve problemi sosyal hareket olarak gördüler. Bu sol ideoloji etkisi altındaki gruba *Troçkistler* denilmektedir ve bu gençler propaganda yapmak amacıyla örgütün yaygın organı olan *Zutik* 'i kullandılar (Lera vd., 1993, s. 115).

Beşinci kongre 1966 ve 1967'de olmak üzere iki dönem halinde toplanmıştır. Bu kongrede *dört kademeli* bir yönetim anlayışı benimsenmiştir. Birinci kademede İcra Komitesi üyeleri, şube başkanları, bölge liderleri ve alt birim liderlerinden oluşan 40-50 kişilik bir "*Uhusal Meclis*" bulunmaktadır. İkinci kademede Fransa'da sürgünde olanların oluşturduğu *Küçük Kongre* ve İspanya'da bulunanların oluşturduğu *Taktik İcra Komitesi* bulunmaktadır. Bu iki birim birbirinden bağımsız olarak görev yapmaktadır. Üçüncü kademede altı yönetim bölgesi (*herrialdeak*) bulunmaktadır ve bu yönetim bölgeleri içi oluşumda cephe yapılanmasına geçilmiştir. Dördüncü kademede *Siyasal Ofis* ve *Yüksek Stratejik Komuta* bulunmaktadır (Lera vd., 1993, s. 116).

Bu kongrelerden sonra 1974 yılına gelindiğinde ETA üyeleri arasında ciddi fikir ayrılıkları oluşmaya başladı. Bu ayrılıkların başlıca sebepleri Franco sonrası dönemde izlenecek yolların belirlenmesi (siyasi katılım ve askeri mücadelenin birlikte yürütmesi gerektiğini savunan ETA-pm ile mücadelenin sadece askeri eylemler ile devam ettirilmesini savunan ETA-m) ve hedef seçiminde (sivil-asker ayrımı) yaşanan sorunlar olarak belirtilebilir. 1974 yılının sonunda askeri eylem ile birlikte siyasi katılımı destekleyen çoğunluk grup ETA-pm'yi (ETA politico-militar) ve mücadelenin sadece askeri eylemlerle devam etmesini savunan azınlık grup ise ETA-m'yi (ETA militar) oluşturdu (Sánchez-Cuenca, 2008, s. 8; Whitfield, 2014, s. 44). Böylece ETA tarihinde ilk ciddi bölünme yaşanmış oldu. ETA-pm bir süre sonra ortadan kayboldu ve ETA-m yoluna ETA olarak devam etti.

ETA'nın örgütsel yapısı Fransa'da 1987 yılında yakalanan üst düzey bir yöneticiden elde edilen evraklara göre (Sokoa Evrakları) iki kademeli bir anlayışı benimsediklerini göstermektedir. İlk kademede 8 ETA liderinden oluşan *İcra Komitesi*dir. Bu komite örgütün karar alıcı organıdır ve ayda bir kez toplanır. İkinci kademede *Siyasi, Askeri ve Ekonomik* olmak üzere üç bölünmüştür. Bu kademedeki liderler İcra Komitesinin denetimindedir. Siyasi bölüm kendi içinde *Propaganda, Yeni Katılanlar ve Güvenlik ve Mülteci Komitesialt* bölümlerine ayrılmıştır. Askeri bölüm kendi içinde *Yasal Komandolar*[14], *Özel Birlik, Teknik Destek ve Yasadışı Komandolar*[15] alt bölümlerine ayrılmıştır. Ekonomik bölüm ise *Yönetim ve Lojistik* olmak üzere iki alt bölüme ayrılmıştır (Lera vd., 1993, ss. 122-124).

Örgütsel hiyerarşi ve görevlendirmeler göz önüne alındığında ETA üyeleri üç kategoriye ayrılmaktadır. İlk grup devlet tarafından örgüt üyeliği bilinen, "yasadışlar" olarak da adlandırılan ve yöneticilerden oluşan *liberados* grubudur. Örgüt üyeliğinden başka işleri yoktur ve örgütün hayatlarını ikame ettirecek kadar maaş alırlar. İkinci grup normal yaşantılarını sürdüren ve devlet organları tarafından örgüt ile bağlantıları bilinmeyen *legales* grubudur. Bu grup *enlaces* (iletişim faaliyetinde bulunanlar), *buzoners* (kuryeler) ve *informativos* (istihbarat toplama görevinde bulunanlar) olmak üzere üç alt kategoriye ayrılır. Üçüncü grup ise örgütün *destekçilerinden* oluşan gruptur. Bunların görevi örgüte yiyecek, barınma, sahte evrak ve diğer konularda destek olmaktır. Örgüt üyesi olmak zorunda değildirler. Örgüte sempati duyan ya da örgüt elemanı vasıtası ile örgüte hizmet eden kişiler olabilirler. Tüm bu grupların yanında üç veya beş kişiden oluşan uyuyan hücreler bulunmaktadır olup bunlar görev verildiğinde harekete geçmektedirler (Lera vd., 1993, 124).[16]

ETA'nın eleman temini konusunda düzenli yöntem ve prensipleri bulunmamaktadır. Genellikle aşırı milliyetçi çevre ve ailelerde yetişmiş Bask gençleri potansiyel ETA üye adaylarıdır (Whitfield, 2014, s. 62). ETA terörünün zirveye ulaştığı 1978 yılında üye sayısının 300/350 kişi civarında olduğu tahmin edilmektedir. 1980'lerin başlarında İspanya hükümetinin önlemlerini artması üzerine üye sayısının hızla azaldığı ve örgütün yeni aktif eylemciler bulmakta zorlandığı tespit edilmiştir. 29 Mart 1992'de Fransa Bidart'ta gerçekleştirilen başarılı operasyon sonucu örgütün hem eylemsellik özelliği azalmış hem de yeni eleman bulma konusunda zorluklar yaşadığı görülmüştür. Sonraki yıllarda örgütün çekirdek kadrosu 100 kişi civarında seyretmiştir (Sánchez-Cuenca, 2008, ss. 9-10).

Ayrıca örgütün yeraltı yapılanmasında yer alan ve dışardan örgütü destekleyenler arasında net olmayan bir çizgi bulunmaktadır. 1998 yılına kadar dışarda olanlarla illegal örgüt üyelerinin bağlantısı tam anlamıyla tespit edilememiştir. *Baltasar Garzón* isimli hâkim birçok demek ve kuruluşun ETA ile olan bağlantısı 1998 yılında kanıtlanmış ve bunların cezaevine girmelerini sağlamıştır. Bu mahkemenin işlemleri sonucunda ETA daha da izole bir konuma geldi ve para ve yeni eleman bulma konusunda ciddi problemler yaşamaya başladı (Sánchez-Cuenca, 2008, s. 10).

ETA'nın Fransa'nın güneyinde 1970'li yıllara kadar eğitim kampları olduğu bilinmektedir. Buradaki kamplarda ETA militanlarına çeşitli konularda (silah kullanma, istihbarat toplama, iletişim cihazlarını kullanma, patlayıcı madde uzmanlığı gibi) eğitim verilmiştir. Örgüte yeni katılanlara ise Fransa'da iki haftalık ideolojik eğitim verilmekte ve sonrasında deşifre olmamaları için normal hayatlarını yaşamaları istenmektedir. Buradaki amaç deneyimsiz olan bu üyeler devlet tarafından yakalanırsa örgütü deşifre edecek bilgiye ulaşmalarını önlemektir. Bu elemanlara ihtiyaç duyulduğu takdirde örgüt onlara ulaşarak görevler vermekte ve bu hareket tarzı ile örgüte katılmada kademeli ve güvenli bir yol izlenmesi sağlanmaktadır (Demir, 2017, s. 240).

ETA örgütün devamlılığı adına kurulduğu tarihten itibaren *banka soygunu, adam kaçırma ve zorla devrim vergisi toplama* gibi üç temel gelir elde etme yöntemini benimsenmiştir. *Banka soygunları* örgütün ilk kurulduğu yıllardan 1970'lerin ortalarına kadar örgütün gelir kaynağı olmuştur. 1967 ile 1977 yılları arasında bu yöntem ile 1 milyon USD topladıkları tahmin edilmektedir. Fakat bu yöntem riskli olduğu için ve hesapta olmayan sivilere zarar vereceğinden dolayı ilk yıllar dışında çok fazla kullanılmadı. ETA *adam kaçırma* yöntemini ilk başlarda siyasi amaçla kullanmış olsa da 1973'den itibaren sadece gelir sağlama amacıyla kullandı. ETA tarihi boyunca seksen adam kaçırma olayı gerçekleştirmiştir. Fakat bu yöntem gelir sağlama konusunda çok yeterli (bazen kurbanın yakınları ödemi reddetti, bazı durumlarda polis engel oldu vb.) değildi. ETA'nın 1976'dan itibaren Bask bölgesindeki zenginlere gönderdiği mektuplarla zorla *devrim vergisi* topladığı da bilinmektedir (Demir, 2017, ss. 240-241; Sánchez-Cuenca, 2008, s. 13).

Örgüt üyelerinin demografik ve sosyoekonomik yapısının kuruluşundan bu yana birtakım değişiklikler gösterdiği görülmektedir. 1960'lı yıllarda üyelerinin çoğunluğunu öğrenciler (%47) oluşturuyordu. Geri kalanı üst seviye gelir düzeyine sahip olanlar (%16), orta seviye gelir düzeyine sahip olanlar (%18) ve işçi sınıfından (%18) olanlar olarak ayrım göstermekteydi. ETA'nın şiddet eylemlerini artırdığı 1970'li yıllarda üst seviye gelir düzeyine mensup üye kalmadığı gözlemlenmiştir. Bunun yanında öğrenci sayısında ciddi düşüş yaşanmış, bu yıllarda öğrencilerin toplam üye sayısının %11'ini oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu dönemde orta sınıf %46 ve düşük gelirli %43 olarak dikkat çekmektedir. 1980'lerde 1970'lere göre oransal anlamda çok ciddi değişiklik yaşanmasa da bu dönemin dikkat çekici özelliği olarak %6.4 oranında işsizlerin örgüte yer aldığı görülmüştür (Lera vd., 1993, 124).

ETA terör örgütünün üyelerinin cinsiyet oranı incelendiğinde kadınların sayısının çok az olduğu dikkat çekmektedir. 1970 ile 1995 yılları arasındaki örgüt üye sayısı dikkate alındığında kadınların oranı %6,4 olarak belirlenmiştir. ETA üyesi kadınlar ile yapılan mülakatlar ve beyanları dikkate alındığında çoğunluğunun erkek arkadaşlarının teşviki ile örgüte katıldığı gözlemlenmiştir (Reinares, 2004, s. 467).

Yapılan bir araştırmaya göre örgüte katılımın genç yaşlarda olduğu anlaşılmaktadır. 1970 ile 1995 yılları arasındaki örgüte katılım oranları incelendiğinde dönemsel olarak küçük farklılıklar gösterse de 23 yaş altı örgüte katılımın %69,7 olduğu görülmüştür. 18-20 yaş aralığının en yüksek (%33,2) katılım oranına sahip olduğu anlaşılmıştır (Reinares, 2004, s. 474). Yine aynı yıllar baz alındığında örgüt üyeliğinde bekarların oranının (%88,1) fazlalığı dikkat çekmektedir (Reinares, 2004, s. 477).

Devlet Düzeyi

Tarihi arka plan bölümünde belirtildiği üzere İspanya'da 20. yüzyılda uzun bir süre Franco diktatörlüğü hâkim olmuştur. İkinci Cumhuriyet yönetimi döneminde azınlıklara verilen haklar ve özerk statülerin İspanya'nın üniter yapısını ortadan kaldırdığını düşünen General Franco 1936 yılında başlatmış olduğu ayaklanma ile 1939 yılında yönetimi ele geçirmiştir.

Franco İspanya'nın üniter yapısını korumak adına tüm dikkatini ve baskısını ayrıntılı gruplara yönelmiştir. Basklar da bu süreçte Franco'nun baskısını en çok gören topluluklardandır. Çalışmanın tarihi arka plan bölümünde detaylı anlatıldığı üzere iç savaş sırasında Basklar Franco'ya karşı Cumhuriyet yönetimini desteklemiş, bu sebeple de Bask bölgeleri savaş sırasında Franco'nun yıkıcılığından en çok etkilenen bölgelerin başında gelmiştir. Bask bölgesinde iç savaşın yaşandığı 1936-1939 yılları arasında yaklaşık olarak 25.000 kişi yaşamını yitirdi. Bunun yanında yaklaşık 150.000 Bask sürgüne gönderildi (Whitfield, 2014, s.39).

Bask milliyetçiliği 1800'li yılların sonunda Sabino Arana'nın önderliğinde kurulan PNV ile örgütlü hale gelmiştir. PNV kurulduğu tarihten bu yana Bask milliyetçiliğinin en büyük savunucusu olarak siyasi hayatta yer almıştır (Demir, 2017, s. 242).

Franco ülke içi sorunları tamamen askeri mesele olarak görmüştür. Düzeni sağlamak adına sıklıkla özgürlükleri kısıtlayan ODD'lere başvurmuş ve ülke genelinde kurmuş olduğu askeri mahkemeler ile çok sayıda vatandaşın yargılanmasına neden olmuştur. Askeri mahkemeler yargılamaları sırasında çok fazla maddi delil arama yoluna gitmemiş, iftira ve asılsız ithamlarla binlerce vatandaşın ceza almasına sebep olmuştur. "Sadece Bask bölgelerinde 1968 ile 1975 arasında 10.000'in üstünde tutuklama ve 1.400'e yakın sürgün gerçekleşmiştir." O dönemde İspanya'da bulunan toplam Bask nüfusunun iki milyon civarında olduğu göz önüne alındığında rakamların çokluğu dikkat çekici seviyededir (Demir, 2017, s. 243).

Franco'nun ölümünden (1975) itibaren 1982 yılına kadar olan dönemde İspanya'da **demokrasiye geçiş** dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde yeni anayasa kabul edilmiş, askeri mahkemeler kapatılmış, ODD'lere son verilmiş, genel af çıkartılmış ve siyasi yasaklar kaldırılmıştır (Demir, 2017, s. 243).

Yeni anayasanın kabulü ile (1978) İspanya'nın bütünlüğünü korumak amaçlanırken etnik gruplara özgürlükleri hakları verilmiştir. Anayasada etnik gruplara özerklik hakkının tanındığı ve güvence altına alındığı belirtilmiştir. Nitekim Basklar özerk statüsü tanınan ilk grup olmuştur (1981). Anayasa tarafından iyileştirilen haklar ETA terörizmini hafifletmemiş, aksine hız kazandırdığı dönem olarak kayıtlara geçmiştir. ETA'nın tarih sahnesinde kaldığı dönem boyunca tüm eylemleri baz alındığında, 1978 ile 1980 arasındaki dönem eylemlerinin %23'ünü ve sebep olduğu ölümlerin %29'unu oluşturmaktadır (Demir, 2017, s. 244).

ETA'nın eylemlerine devam etmesi hükümeti bu konuda önlem almaya yönlendirmiştir. İlk kez 1978'de terörizmle mücadele yasasını devreye sokan İspanya, münferit defalar farklı kanunlar çıkartarak mücadeleyi sürdürmüştür. Devlet aldığı önlemler kapsamında ETA ile bağlantılı suçlardan tutuklu olanların bir arada bulunmalarını önlemek adına ülkenin farklı yerlerindeki cezaevlerine sevk etmiştir (Demir, 2017, s. 244). Bu döngü içerisinde ETA eylemlerine devam etmiştir.

Uluslararası Ortam Düzeyi

İkinci Dünya savaşı sonrası Avrupa'da faşist yönetimlerin yıkılması Franco diktatörlüğünün hâkim olduğu İspanya'nın yalnızlaşmasına sebep olmuştur. Soğuk Savaş'ın tüm hızıyla devam ettiği dönemde, sahip olduğu coğrafi özellikler sayesinde ABD uluslararası ortamda İspanya ile yakınlaşan ilk ülke olmuştur. 1960'lardan itibaren İspanya'da ABD üsleri konuşlanmaya başlamıştır (Demir, 2017, 246).

ETA'nın yurt dışında farklı örgüt ve ülkelerden destek gördüğü bilinmektedir. Özellikle PIRA ve Orta Doğu'da bulunan bazı terör örgütleri ile yakın ilişkiler geliştirdiği savunulmaktadır. ETA üyelerinin Küba, Cezayir, Lübnan, Güney Yemen ve Libya gibi ülkelerde çeşitli konularda eğitim gördüğü vurgulanmaktadır (Demir, 2017, s. 246).

ETA tarih sahnesinde kaldığı dönem boyunca eylemlerinin çoğunu İspanya topraklarında gerçekleştirmiştir. Bunun yanında Fransa'da yirmi beş, İtalya'da on beş, Meksika ve Hollanda'da ikişer, Belçika ve Almanya'da birer eylem yaptığı kayıtlara geçmiştir (GTD [web], 2011). ETA'nın sınır aşan bu eylemleri uluslararası nitelikte bir örgüt olduğunu göstermektedir.

ETA en çok desteği Fransa'dan görmüştür. Bask nüfusunun bir kısmının Fransa'da bulunması bu ülkeyi ETA için hassas bir seviyeye getirmektedir. Fransa Franco hükümetine olan karşı duruşundan dolayı kendisine zarar dokunmayan ETA meselesine uzunca bir süre sessiz kalmıştır. Örgütün kurulduğu yıllarda yönetim kademesi Fransa'da bulunmaktaydı. Örgüt üyelerine ideolojik tabanlı ilk eğitimler burada bulunan eğitim kamplarında verilmekteydi. GAL tarafından Fransa topraklarında yapılan eylemler sonrası Fransa ETA'ya karşı tutumunu değiştirmiş ve 1984 yılından itibaren İspanya ile terörizmle mücadele konusunda işbirliği yapmaya başlamıştır (Demir, 2017, s. 246).

Sonuç

Çalışmada Bask milliyetçiliğinin oluşumu, ETA'nın ortaya çıktığı dönemde İspanya'nın siyasi durumu, Baskların terörizme başvurma nedenleri ve ETA terörizminin doğuşu ve gelişimi kronolojik sıra ile aktarılmıştır.

Örgüt yaklaşık 60 yıl tarih sahnesinde kalmış ve birçok kanlı eylemde bulunmuştur. 1970 ile 2010 arasında aktif olan terör örgütlerinin karşılaştırıldığı bir çalışmada ETA eylem sayısı bakımından gerçekleştirmiş olduğu **2005 eylem ile dördüncü** sırada (1. Shining Path-4.517, 2. FMLN-3.357, 3. IRA-2673, 5. FARC-1888, ... 10. PKK-1190) bulunmaktadır (GTD [web], 2011). Örgüt üyeleri tarafından 16 Nisan 2018 tarihinde gönderilmiş olan son mektup ile örgüt kendisini feshettiğini bildirdi (The Guardian, [web], 2018).

Basklar İspanya iç savaşından en fazla kayıpla ayrılan topluluklardan birisi olarak dikkat çekmektedir. İç savaş sırasında ve sonrasında Franco zulmü Bask bölgelerinde kendini oldukça hissettirdi. Baskı gören Bask toplumu milliyetçi düşünceler etrafında kenetlendi ve ETA'nın doğuşuna zemin hazırlanmış oldu. Franco'nun ölümü üzerine İspanya'da yaşanan demokrasiye geçiş döneminde ETA eylemlerini artırarak devam etti. Bu durum bize açık bir şekilde rejim değişikliğine giden geçiş döneminin ve baskı gören toplumların milliyetçi eksende kenetlenerek siyasal şiddete yönelmesinin terörizm açısından tetikleyici bir neden olduğunu göstermektedir. Ayrıca etnik-milliyetçi temelli olan ETA terörizminin dönemin hakim ideolojisi olan **sömürge karşıtı dalga** (*kendi kaderini tayin fikri*) ve devamında gelen **yeni sol dalganın** ideolojik yansımaları bünyesinde barındırdığı açıkça görülmektedir.

Franco diktatörlüğü sırasında örgüt, alınan sert önlemler sayesinde bir kaç defa bitme noktasına geldiyse de bazı özel olayların (Burgos davası, Amiral Blanco suikastının yaratmış olduğu olumlu hava) yaratmış olduğu etki ile yaşamını sürdürdü. Örgüt hayatta kaldığı süre boyunca yedi Bask bölgesinden (İspanya topraklarında 4 ve Fransa topraklarında 3 bölge) oluşan bir Bask ülkesi yaratma fikri ile hareket etse de arkasında kanlı bir tarih bırakarak başarıya ulaşmadan kendini feshettiğini bildirdi.

Kaynakça

Alonso, Rogelio. (2011). *Why Do Terrorists Stop? Analyzing Why ETA Members Abandon or Continue with Terrorism*. *Studies in Conflict & Terrorism*, 34(9), 696-716. DOI:10.1080/1057610X.2011.594944

Aragon, M. (2013). *Ulusal Azınlıklar ve Ulus Devlet Sorunu: Bask Ülkesi*. *Alternatif Politika*, 5(1), 69-90.

Argomaniz, J., & Vidal-Diez, A. (2014). *Examining Deterrence and Backlash Effects in Counter-Terrorism: The Case of ETA*. *Terrorism and Political Violence*, 27(1), 160-181. doi:10.1080/09546553.2014.975648

Aydın, Ömür. (2011). *Terör ve Siyasal Partiler: Herri Batasuna ve Bata-suna İspanya'ya Karşı Davası Üzerine Bir İnceleme*. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, C: 2 (2), s. 41-57.

BBC News İnternet Sitesi, ETA: Basque separatists begin weapons handover. <https://www.bbc.com/news/world-europe-39536136> , Erişim Tarihi: 30 Kasım 2019.

Clark, R. P. (1983). *Patterns in the lives of ETA members*. *Terrorism*, 6(3), 423-454. doi:10.1080/10576108308435541

Cronin, Audrey Kurt. (2003). *Behind the Curve: Globalization and International Terrorism*. *International Security*, 27(3), pp. 30-58.

Crenshaw, Martha. (1981). *The Causes of Terrorism. Comparative Politics*, 13(4), ss. 379-399.

Demir, Cenk Korhan. (2017). *Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Etnik Ayrılıkçı Terörizm: PIRA, ETA, PKK*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Global Terrorism Database, *Background Report: ETA Ceasefires by the Numbers*. <https://www.start.umd.edu/sites/default/files/files/publications/br/ETACeasefires.pdf>, Erişim Tarihi: 25 Kasım 2019.

Hoffman, Bruce. (2006). *Defining Terrorism*, içinde *Inside Terrorism*, New York: Columbia University Press. Bl.1, ss. 1-41.

Khatami, S. (1997). *Between class and nation: Ideology and radical Basque ethnonationalism. Studies in Conflict & Terrorism*, 20(4), 395-417. doi:10.1080/10576109708436048

Llera, Francisco J. , Mata, José M. & Irvin, Cynthia L. (1993) *ETA: From secret army to social movement – the post-Franco schism of the Basque nationalist movement. Terrorism and Political Violence*, 5:3, 106-134, DOI: 10.1080/09546559308427222

Muro, Diego. (2011). *The Basque Experience of the Transition to Democracy. içinde Politics and Memory of Democratic Transition: The Spanish Model* edited by Gregorio Alonso and Diego Muro. New York: Routledge, pp. 159-181.

[Nato Stability Policing Centre Of Excellence](http://www.nspcoe.org/welcome/guardia-civil) İnternet Sitesi, <http://www.nspcoe.org/welcome/guardia-civil>, Erişim Tarihi: 1 Ocak 2020

Rapoport, David. (2004). *The Four Waves of Modern Terrorism*, içinde Audrey Kurt Cronin ve James M. Ludes (Yay.Haz.), *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, Washington: Georgetown University Press, ss.46-73.

Reinares, F. (2004). *Who Are the Terrorists? Analyzing Changes in Sociological Profile among Members of ETA* *Studies in Conflict & Terrorism*, 27(6), 465-488.

doi:10.1080/10576100490519741

Richardson, Louise. (2006). *What Causes Terrorism? (Ch.3)*, içinde *What Terrorists Want*, New York: Random House, pp. 57-94.

Rooney, N. (2007). *Violent Nationalism in Catholic Communities: The Provisional IRA and ETA. Studies in Ethnicity and Nationalism*, 7(3), 64-77. doi:10.1111/j.1754-9469.2007.tb00162.x

Sánchez-Cuenca, Ignacio. (2008). *The persistence of nationalist terrorism: the case of ETA*. Chapter prepared for Kledja Mulaj (ed) *Violent Non-State Actors in Contemporary World Politics*. [http://recursos.march.es/web/ceacs/proyectos/dtv/pdf/ETA%20\(Kledja\).pdf](http://recursos.march.es/web/ceacs/proyectos/dtv/pdf/ETA%20(Kledja).pdf)

Sedgwick, Mark. (2007). *Inspiration and the Origins of Global Waves of Terrorism. Studies in Conflict & Terrorism*, 30:2, ss. 97-112.

Sullivan, John. (1988). *ETA and Basque Nationalism: The Fight for Euskadi*. 1890-1986. Rutledge: New York.

The Guardian İnternet Sitesi, *Basque separatist group Eta announces dissolution*, <https://www.theguardian.com/world/2018/may/02/basque-separatist-group-eta-announces-dissolution>, Erişim Tarihi: 30 Kasım 2019.

Yıldırım, S. (2018). *İç Savaş Öncesi ve Sonrasında İspanya'da Devlet ve Sınıflar*. Sosyal Bilimler Dergisi 3, sy. 1, ss. 1-19.

Whitfield, T. (2014). *Endgame for ETA. Elusive Peace in the Basque Country*. London: Hurst.

---

[1] **Anf için:** TERAM (Terörizmle ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi). (1 Temmuz 2020). *Euskadi ta Askatasuna (ETA) Terör Örgütü: Örgüt Yapısı ve Tarihsel Gelişimi*. xx XXXX.2020 tarihinde https://www.teram.org/icerik/euskadi-ta-askatasuna-eta-teror-orgutu-orgut-yapisi-ve-tarihsel-gelisimi-41#_ftnref16 adresinden erişildi.

[2] <https://www.citypopulation.de/php/spain-admin.php?admlid=PAI> Erişim Tarihi: 25 Kasım 2019

[3] İspanya'da 1833-1839 ve 1872-1876 yılları arasında meydana gelen iç savaşlar Karlist Savaşları olarak adlandırılmaktadır (Demir, 2017, s. 211).

[4] İspanya'da 1873 yılında kurulan Birinci Cumhuriyet dönemi 1874 yılında sona ererek yerini monarşiye bıraktı (Yıldırım, 2018, s. 5).

[5] Guernica'da yaşanan olaylar Picasso'nun aynı ismi taşıyan tablosu ile resmedilmiş ve bu tablo faşizme karşı direnişin simgesi haline gelmiştir. Ayrıca Basklar için özgürlük ve bağımsızlık simgesi sayılan Guernica Ağacı (kutsal meşe ağacı) bu bölgede bulunur (Demir, 2017, s. 213).

[6] 1844 yılında kurulan Guardia Civil, ülke genelinde kırsal alanda görev yapan askeri nitelikte bir kamu güvenlik organıdır (Nspcoe [web], 2020).

[7] Ogro Bask dilinde "canavar" anlamına gelmektedir. ETA rejim karşıtlarına karşı aldığı sert önlemler ile tanınan Amiral Blanco'ya canavar lakabını takmıştır.

[8] Herri Batasuna (Halkın Birliği) Partisi, Siyasi hayata 1978 yılında başladı ve ETA ile yöneticilerinin bağlantısı tespit edilmesi üzerine kapatıldı. Bir Bask partisi olan HB siyasi hayatı boyunca ETA ile ayrılmaz bir çizgide hareket etti (Aydın, 2011, s. 51).

[9] ETA olaydaki sorumluluğun büyük kısmının poliste olduğunu ifade etti. İddia ettiklerine göre bomba koyulduğuna dair polise haber verdiklerini söylediler. Onlara göre gerekli önlem alınmayan ve alışveriş merkezini boşaltmayan İspanya polisi olayın asıl suçlusuydu (Demir, 2017, s. 221).

[10] Tablo-1 (Sánchez-Cuenca, 2008, s. 29).

[11] Askeri yapıda bir kolluk kuvveti olan Civil Guard polis teşkilatının içinde değerlendirilmeye tabi tutulmuş.

[12] Tablo-2 (Sánchez-Cuenca, 2008, s. 39).

[13] Şekil Demir'in (2017, s. 225) kitabından alınmıştır.

[14] Değişik olmamış örgüt elemanlarıdır. Bunlar günlük normal işlerine devam eder ve ihtiyaç olduğunda göreve çağırılırlar.

[15] Haklarında adli kayıt bulunan silahlı örgüt elemanlarıdır. Bunların tek işi örgüt üyeliğidir.

[16] ETA üyelerini farklı sınıflandıran yazarlar bulunmaktadır. Detaylı bilgi için: (Clark, 1983, s. 425; Whitfield, 2014, s. 62).

